

РЕЗУЛЬТАТИ АРХЕОЛОГІЧНО-АРХІТЕКТУРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НА ВУЛИЦІ РУСЬКІЙ У ЛЬВОВІ

Під час будівельно-ремонтних робіт, що проводились зі східного боку вулиці Руської 2002 року, виявлено давній дерев'яний водовід, а також складну систему підземних мурувань, що є рештками оборонних фортифікацій та різночасової міської забудови львівського Середмістя. Відносно добрий стан збереження об'єктів і перспектива локалізації тут решток згадуваної джерелами Руської брами чи вежі, посприяли у проведенні короткотривалих (з 1 по 10 липня) рятівних досліджень, результати яких покликана висвітлити наша публікація*.

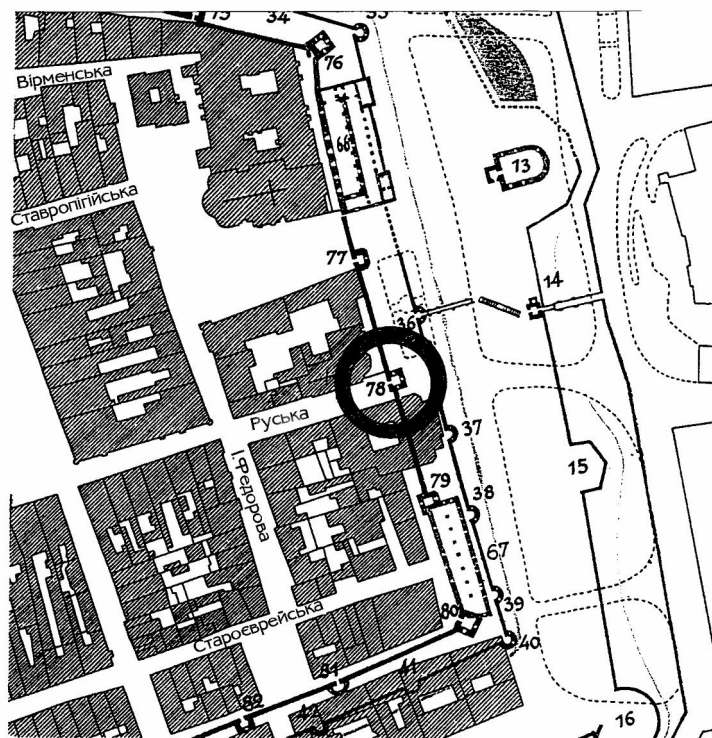

Рис. 1. Фрагмент плану укріплень львівського Середмістя згідно Я. Витвицького

Fig. 1. Fragment of fortification of Middletown of L'viv by Ja. Vytvyts'kyj

ширини вулиць Руської та Руської бічної – 13,5 ліктя [Шишка, 2002, с. 72]. Сучасного планування вулиця набуває наприкінці XVIII ст. [Мельник, 2002, с. 99].

Неподалік досліджуваної території знаходиться Успенська церква, яка існувала вже на початку другої половини XIV ст., а можливо й раніше. Первісно вона була дерев'яною. У 1421 році на її місці зводять муровану святиню, яка загинула під час пожежі 1527 р. Протягом 1547-1569 рр. Петро Італієць збудував тут нову церкву, яка згоріла 1571 року. І, нарешті, четвертий

Вулиця Руська знаходиться у східній частині Середмістя. Вона тривалий час була осередком корінних українських городян Львова, які заснували тут церковне братство й звели чимало видатних споруд [Крип'якевич, 1991, с. 48-62]. Під 1414 роком в цьому районі зустрічається топонім “Соляників”, що свідчить про первісне заняття його мешканців [Кос, Федина, 1996, с. 5]. Назва вулиці “Руська” вперше з'являється в джерелах під 1472 роком. На ній було тоді 14 будинків [Крип'якевич, 1991, с. 48]. На переломі XV-XVI ст. тут нараховувалося вже 20 будинків [Кос, Федина, 1996, с. 7].

Вважається, що перші муровані будинки – кам'яниці, споруджуються на Руській після пожежі 1527 року, відомої з історичних джерел. 1571 року магістрат регламентує встановлення

* Попередні короткі результати досліджень опубліковано без ілюстрацій [Шишак, Лукомський, Осаульчук, 2004, с. 346-350].

храм, теперішній, спорудили в 1591-1629 рр. П. Римлянин, В. Капінос та А. Прихильний [Мельник, 2002, с. 101].

На місці будинку № 20 по вул. Руській у XVII ст. стояла кам'яниця грецького купця Ізаровича, яка протягом двох наступних сторіч переходила з рук в руки і неодноразово перебудовувалась, поглинаючи, мабуть, сусідні будинки. Сучасна споруда на цьому місці зведена у 1905-1906 рр. за проектом І. Левинського, О. Лушпинського та Т. Обмінського [Мельник, 2002, с. 105-107].

Ділянка теперішньої вулиці Руської з боку Підвальної перетинає так зване міжмур'я – територію, обмежену колись Високим і Низьким оборонними мурами, спорудження яких здійснювалось від XIV по середину XV ст. [Вуйцик, 1998, с. 27]. Так звана "Руська вежа" на основі карти Я. Витвицького локалізується саме під полотном сучасної вулиці Руської при колишньому Високому мурі (рис. 1). Вежа, зображена у плані, має форму квадрата, який прилягає до муру з напільного східного боку. У трьох зовнішніх стінах вежі показано бійниці, а у четвертій, що з боку міста – проріз входу. У місці вежі траса Високого муру ледь зміщена так, що південно-західний ріг вежі виступає із внутрішнього лиця Високого муру (рис. 1).

Згідно припущення В. Вуйцика, Руська брама – *porta rutenical* – виникла значно раніше за першу згадку про неї писемними джерелами (1573 р.). На думку дослідника, вона завершувалася вежею з приміщеннями, які 1573 року пристосували під в'язницю. Архівні документи згадують під 1608 р. про ремонтні роботи, що проводились на брамі та вежі. Згодом тут на брамі аж до кінця XVIII ст. стояв житловий будинок [Вуйцик, 1999, с. 15].

Інший дослідник фортифікацій Львова, В. Томкевич, висловив здогад, що в кінці XVI ст., правдоподібно під вежею на Руській, існувала якась невеличка хвіртка – *porta ruthenica*, яку з часом замурували [Tomkiewicz, 1971, s. 116].

Незадовго після спорудження костелу Кармелітів Босих (1641 р.), виникла так звана Босацька хвіртка [Мельник, 2002, с. 189-190], система якої проходила через бастейку Низького муру № 36 (рис. 1) і логічно мала би поєднуватись якоюсь комунікацією через східне прясло Високого муру до Середмістя.

Протягом 1646-1647 рр. під керівництвом Войцеха Келара, а пізніше Миколи Поправи споруджується нова Руська брама, матеріал для якої брали з каменоломень у Голоську та Кривчицях під Львовом. Над брамою була вежа, а також житлові приміщення на другому ярусі, тобто частина будинку під сучасним № 20, що примикала до оборонного муру [Вуйцик, 1998, с. 27]. 1666 року ревізія цехових веж і Високого муру, проведена за бургомістра Мартина Анчевського, відзначає, що хвіртка у давній Руській вежі знаходиться в доброму стані, але мури вже позбавлені даху [Tomkiewicz, 1971, s. 124]. 1775 року в кам'яницю над Руською брамою вселився підчаший Більської землі, радник львівського трибуналу Матвій Полетила [Вуйцик, 1999, с. 15]. За документами, ця будівля простояла до 1828 р. [Кос, Федина, 1996, с. 16]. За австрійської влади, протягом 1777-1820 рр., міські оборонні укріплення було розібрано. Першими розібрали Галицьку та Краківську брами, потім західну частину фортифікацій, а на останньому етапі – лінію оборони зі сходу [Шишка, 2002, с. 139].

Короткий огляд історичних джерел показує – вулиця Руська з прилеглими до неї кварталами забудови є важливою і перспективною ділянкою для подальшого вивчення історичних реліктів старого Львова, які слід здійснювати шляхом охоронних досліджень, регламентованих чинним законодавством. Необхідно наголосити, що досліджувана ділянка належить до території, занесеної у Список Культурної Спащини Юнеско.

Площа, яка була охоплена рятівними археологічними дослідженнями, виносить 86,5 м² і відповідає місцезнаходженню на карті Я. Витвицького Руської вежі (рис. 1, 2). Опис та інтерпретацію обстежених об'єктів подано у такій послідовності: 1) муровані субстанції; 2) стратиграфічні спостереження; 3) рухомий археологічний матеріал; 4) висновки.

Муровані субстанції

В межах розкопу було досліджено п'ять типів мурів, при яких закладено три шурфи з метою встановлення будівельно-конструктивних особливостей відкритих мурувань і фіксації стратиграфічно-хронологічних напластувань.

Мур 1-А виявлено у північно-західному куті розкопу (рис. 3). Він не зовсім співпадає з трасуванням Високого муру, здійсненим у 1977 році за матеріалами розкопок, пов'язаних з упорядкуванням площі між Успенською церквою, Королівським арсеналом і вул. Підвальною [Кос, 1978, с. 337]*. Мур 1-А викладений з вапнякових блоків на вапняно-піщаному розчині у техніці дволицьової кладки, що нагадує середньовічну систему мурування *opus emplectum*. Розкриті лиця східної та західної бічних стінок муру засвідчують відкритий спосіб зведення кладки, що говорить про те, що це наземна частина конструкції.

З південного боку фрагмент муру завершується виразним торцем, викладеним кількома верствами цегляної кладки. Цегла – доброго випалу, міцна, яскраво-червоного або вохристого відтінку. Її параметри: 28 x 13,5 x 8,5 см. На нижніх постелях цеглин простежуються виразні

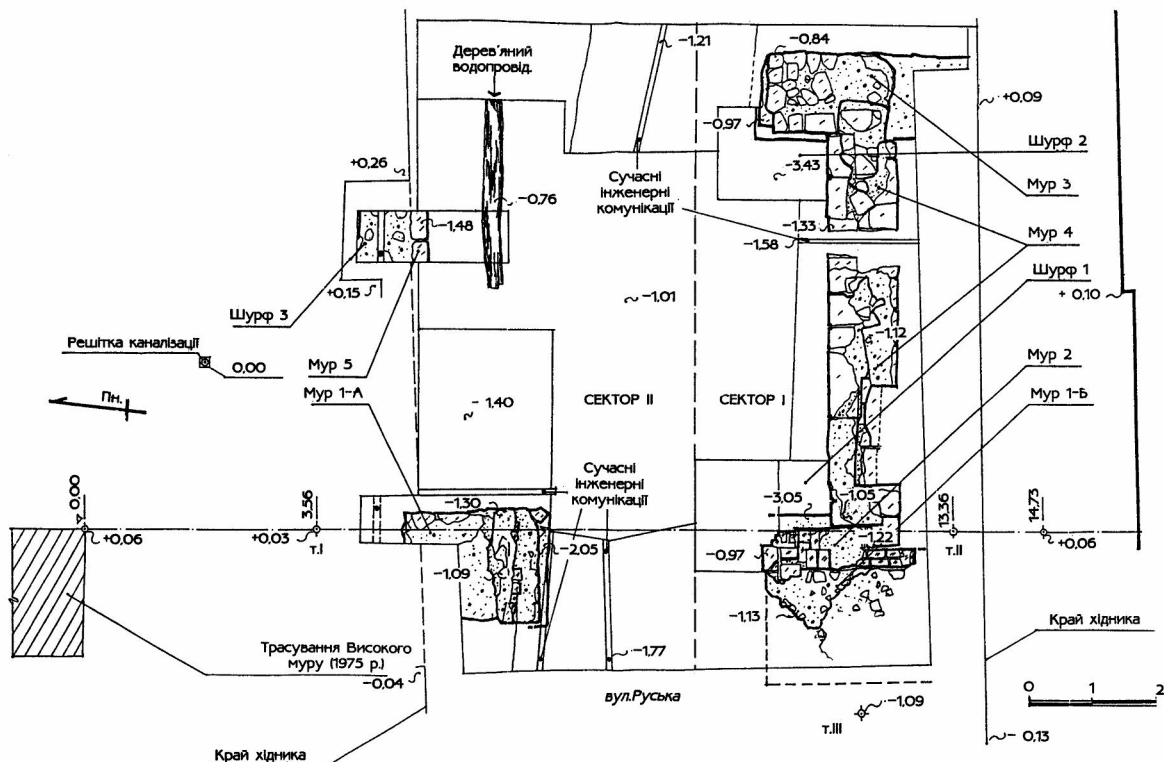

Рис. 2. План розкопу на Руській
Fig. 2. Plan of the excavated area in Rus'ka street

борозди. Таким чином, це брускова цегла-пальчатка, що датується другою половиною XIII – XV ст. Вона перев’язана тим самим розчином, що й увесь масив муру, а значить – синхронна до його первісної побудови.

Отже, за розташуванням, технологічними особливостями, окремими характеристиками вжитих будівельних матеріалів мур 1-А впевнено ідентифікуємо з рештками Високого оборонного муру Львова, спорудження якого припадає на XIV – середину XV ст. [Вуйцик, 1998, с. 27; Оконченко, 1998, с. 4; Присяжний, Казанцева, Предко, 1998, с. 6].

На південному торці муру 1-А виявлено виступ фундаментного обрізу стіни, який залягає на рівні $-2,05$ м і має ширину 10-13 см. Рівень обрізу фундаменту може опосередковано

* Базові точки проведених обмірів у плані, встановлено на лінії східної межі трасування Високого муру. Вертикальні відмітки брались відносно умовного нуля, взятого на рівні поверхні решітки дощової каналізації, що знаходиться за кілька метрів на північ від розкопу, напроти апсиди Успенської церкви. (рис.3)

вказувати як на відмітку денної поверхні в часі спорудження муру, так і на приблизну нижню відмітку арочного прорізу Високого муру, про що буде зазначено нижче.

Мур 1-Б виявлено у південно-західному куті розкопу (рис. 3). Він ушкоджений у верхній частині, але за будівельно-технічними особливостями тотожний з муром 1-А і інтерпретується теж як продовження основи Високої оборонної стіни. Траса муру 1-Б в плані паралельна до муру 1-А. Однак, вісь його зміщена відносно осі муру 1-А на 70 см до заходу, що протилежне до картографічних матеріалів Я. Витвицького (пор. рис.1 і 2).

Мур 2 прибудований зі сходу до муру 1-Б (рис. 2). У верхній частині він виконаний з цегли формату 28-29 x 13,5-14,0 x 6 см. Цеглу муровано на міцному сірому вапняно-піщаному розчині. У заправі простежуються крупинки вапна фракції 0,1-0,2 см, зрідка – до 0,5 см. Висота цегляної кладки східного лиця муру виносить 93 см. Нижні три верстви кладки мають певну систему мурування – нижня і верхня з них виключно тички, а середня – лише ложки. Вище ця система зникає і перев'язка цегол стає довільною.

Вертикальна поверхня цегляного муру затерта тонким шаром розчину, аналогічного тому, що вжитий у кладці. Виразно видно, що ця затирка продовжується попід західний торець прилеглого муру 4. Отже, мур 2 старший за мур 4.

З півночі цегляна частина муру 2 завершується тесаними вапняковими блоками у вигляді прямокутних призм, які встановлені вертикально одна біля одної. Збереглися два яруси вапнякових призматичних квадратів, верхній з яких значно пошкоджений. Це рештки білокам'яного обрамлення прорізу у Високому мурі. Краще зберігся східний блок обрамлення, який в перетині має 24 x 36 см. Висота нижньої верстви 46, а верхньої – 55 см. Таким чином деталь обрамлення уціліла на висоту 1,02 м. Рівень підосви обрамлення (-1,98 м) практично відповідає обрізу фундаменту муру 1-А (-2,05 м), розташованого по другий бік прорізу, що дає можливість приблизно визначити відмітку основи прорізу – близько -1,9 м. Ширина прорізу між обрамленнями становила 3,4 м, що може свідчити про наявність тут швидше брами, аніж вузької хвіртки.

На жаль, з причини різкого скорочення термінів досліджень не вдалось переконатись чи у місці прорізу існує фундаментна стрічка Високого муру, що доказало б або вторинність прорізу брами відносно будівництва самого муру, а також пояснило б характер зміщення траси Високого муру між ділянками 1-А та 1-Б, або аргументовано довело б, що проріз Руської брами у Високому мурі був здійснений на початкових стадіях будівництва останнього. Опосередковано на користь другої версії вказує рівний контур торцевого південного обрізу фундаменту муру 1-А в плані, а також гладке північне лице торцевої кладки цокольної частини муру 2. За параметрами та окремими технологічними особливостями цегли, вжитої до муру 2, цю частину об'єкту слід датувати серединою XVII ст., що узгоджується з архівними джерелами, в яких згадують будівництво Руської брами під керівництвом В. Келара та М. Поправи під 1646-1647 рр. [Вуйцик, 1998, с. 27; Оконченко, 1998, с. 26].

Отже, функціонально мур 2 інтерпретуємо як прибудову до муру 1-Б з метою вирівнювання поздовжньої осі прорізу Високого муру відповідно до північної щоби цього ж прорізу для влаштування нової Руської брами у середині XVII ст. (рис. 2).

Під цегляною кладкою та білокам'яним обрамленням муру 2 простежується кам'яний цоколь, складений переважно з грубообробленого вапняка різного формату. Розчин цієї нижньої цокольної частини відрізняється від заправи, вжитої до цегляного мурування. Разом з тим він не подібний до розчину фундаментної частини муру 1-А. Це міцний вапняно-піщаний розчин зеленкуватого відтінку. На відмітці -3,05 м простежується виразний виступ обрізу фундаменту муру 2. Він має ширину 20 см. Вертикальну площину самого підмурку простежено до глибини -0,4 м відносно обрізу конструкції на дуже вузькому проміжку. До підосви цієї субстанції дійти не вдалося.

На поверхні фундаментного обрізу залягає пласт розчину сірого кольору, що подібний до заправи, яка вжита у цегляній кладці наземної частини муру 2. Цей розчин має виразні вкраплення вапна і дрібної цегли. Пласт розчину поширюється в плані від контуру фундаменту. Його поверхня утворює характерну площину, що понижується разом з віддаленням від

східного лиця муру 2. В цьому перевідкладеному розчині виявлено фрагменти цегли, ідентичної до матеріалу верхньої цегляної частини муру. Отже, пласт розчину з цегляним румовищем відклався при стіні у час її спорудження. Він вказує на рівень денної поверхні часу спорудження муру 2. Слід відзначити, що цей рівень залягає на 1,0 м глибше за умовну відмітку основи прорізу Руської брами. Мур 4, про який буде мова нижче, прорізає своєю нижньою частиною пласт розчину біля муру 2, що ще раз засвідчує первинність муру 2, у порівнянні з муром 4.

З південно-східного боку цегляний масив муру 2 звужується уступом в одну цеглу на віддалі 1,7 м від північного лиця білокам'яного обрамлення, утворюючи своєрідну нішу. Можливо, вона була завершена аркою, на що вказує відповідний надп'ятний уклад окремих цегол у верхній частині цегляного муру. На це питання не отримано відповіді через знову ж таки обмеження термінів дослідження. Північну частину ніші муру 2 частково займає масив муру 4, який прибудовано пізніше.

Мур 3 виявлено у південно-східному куті розкопу (рис. 2). Він складений з грубообробленого каменю середньої величини 20 x 40 см на світло-сірому піскуватому слабкому розчині, в якому простежуються вкраплення битої цегли. Кладка муру, як рівно ж і мурів 1-А та 1-Б є реплікою поширеної у середньовіччі системи *opus emplectum*. Мур 3 зорієнтований по лінії південь-північ. З північного боку він завершується досить виразним вертикальним контуром, який частково пошкоджений траншеєю каналізації, а у південному напрямку – продовжується за межі розкопу. Ширина муру виносить 1,24 м. Відмітка підосви -3,09 м. Він складається з наземної, цокольної та фундаментної частин. Перехід від наземної до цокольної частини муру відбувається на рівні -1,82 м. Цокольна частина муру має вертикальні стінки, а наземна – плавно звужується доверху. На лицьовій поверхні наземної частини муру із західного боку місцями простежується затирка розчином. Цокольна частина, судячи із західного її лиця, мурована відкритим способом і лише на 30-40 см заглиблена у фундаментний ровик, що врізається у чорний намул. Ця частина муру і становить власне фундамент конструкції. Мур 3 закладений раніше за прилеглий до нього мур 4. У підосві муру 3 виявлено фрагмент готичної брускової цегли, що хронологічно наближе його до появи Високого муру.

За своїми параметрами і будівельно-технічними особливостями мур 3 можна відносити як до решток незначної фортифікаційної споруди, так і до залишків житлового будинку з підвальним поверхом, що знаходився у міжмур'ї. Спорудження муру слід відносити до XIV-XVI ст. Можливо, у середині XVIII ст. він повторно використовувався як фундамент житлових приміщень при Руській брамі [Вуйчик, 1998, с. 29]. Лінія цього муру показана на деяких картах XVIII ст. [Tomkiewicz, 1971, s. 125, рис. 11].

Мур 4 виявлений у південній частині розкопу. Він знаходиться між мурами 2 та 3, простягається вздовж вулиці і є, як зазначалося вище, молодшим за них (рис. 2). Найвищий рівень збереження кам'яної субстанції становить -0,92 – 1,10 м. На віддалі 1,2-1,8 м від східного торця дві верхні верстви муру знищені поперечною комунікацією водогону. Південна частина муру збереглась на одну верству блоків нижче за північну. У західній частині муру, при південному контурі, простежено основу підвального вікна або бійниці (?). Бічні шоки прорізу перпендикулярні до осі муру. Відстань між ними 1,45 м. Нижня площа прорізу скісна, нахилена під кутом ~45°. Характер нижньої частини прорізу дає підставу інтерпретувати його рештками підвального вікна, яке лицьовою частиною виходило на північну сторону.

Мур 4 викладений з рівнотесаного каменю-вапняка або піщаника на жовтому вапняно-піщаному розчині без домішок битої цегли. Вапно у заправі настільки добре подрібнене, що крупинки його не виявляються неозброєним оком. Розчин такий міцний, що на поверхні муру у гніздах від розібраних блоків читаються відбитки русту квадратів неіснуючої зараз верстви. Відтінок заправи у вологому стані – жовто-зелений, що асоціативно нагадує колір гірчиці. Блоки каменю різного розміру – від квадратів до плит. Це свідчить про те, що будівельний матеріал повторного використання. Ширина муру становить 1,12 м. Бічні лиця кладки формуються гладшими площинами тесаних блоків чи плит, а внутрішнє ядро муру практично відсутнє.

За рахунок двох глибоких шурфів 2 і 3, вдалось простежити вертикальну структуру муру 4. Він складається з шести регулярних верстов тесаних блоків або плит, що виносять разом увисоту 1,6-1,7 м. Горизонтальні та вертикальні шви між блоками кладки мають ширину 1-2 см. Характер лицевої поверхні кладки та прилеглої до неї стратиграфії вказує, що на всю цю висоту мур зводили відкритим способом. В нижній частині під регулярною кладкою простежується забутка сіруватим міцним вапняно-піщаним розчином з домішками кам'яного та цегляного щебеню. Вона здійснена у фундаментний рів завглибшки 40 см.

У підосшві забутки виявлено дерев'яні лежні, викладені у два яруси. Нижній ярус становили дубові бруси прямокутного профілю: 9 (висота) x 32 (ширина) см, які покладені на дно рову в поперечному напрямку з певним ритмом. На них у повздовжньому напрямку лягали дубові бруси завтовшки 8-9 см. Систему дерев'яних конструкцій забутовували будівельною заправою, що творило фундаментну конструкцію муру 4 (рис. 3).

За результатами обстеження муру 4 слід датувати від середини XVII до середини XVIII ст. Він не має характеру фортифікації, а швидше за все, є залишками тієї споруди, в якій були житлові приміщення на другому ярусі при брамі й вежі, що згадуються джерелами. Наземна частина споруди була розібрана у другій пол. XVIII ст. разом з прилеглими фортифікаціями в процесі формування вулиці Руської [Мельник, 2002, с. 99].

Мур 5. При північній межі розкопу, виявлено південне лице ще одного муру, який зорієнтований по лінії схід-захід паралельно вулиці Руській. Він сильно зруйнований комунікаційною траншеєю, що проходить буквально по трасі об'єкту (рис. 3). За будівельно-технічними особливостями муру 5 подібний до попереднього муру. Його ширину та інші параметри як у плані, так і по вертикалі встановити не вдалось. Земляні роботи, пов'язані з прокладкою нових комунікацій при північно-східному куті розкопу, ззовні від нього, частково з'ясували, що цей мур продовжується принаймі на 4 м далі в східному напрямку за межі розкопу. Разом з тим дослідженнями при східному контурі муру 1-А до відмітки -1,7 м не виявлено решток муру 5. Отже, він не примикає до Високого муру, а швидше всього повертає у північному напрямку. За схожістю до муру 4, мур 5 слід попередньо датувати XVII-XVIII ст. і обережно пов'язувати з рештками кам'яниці Полетила, яка була "Над Руською брамою" [Вуйцик, 1999, с. 15] і функціонувала до 1828 р. [Кос, Федина, 1996, с. 7]. Очевидно, це припущення вимагає перевірки. Цей будинок показано на декількох картах Львова, зокрема на карті 1772 р., виконаній інженером Ертлем перед розбиранням фортифікаційних споруд [Tomkiewicz, 1971, s. 125, гус. 11].

В процесі проведення археологічно-архітектурних досліджень зафіксовано характер і потужність 26 стратиграфічних шарів у шурфах 1 та 3, які відображають процес формування культурних страт на винятково цікавій території колишніх фортифікацій східної частини Середмістя Львова (рис. 3).

Стратиграфічні спостереження

Шурф 1 здійснено в північно-східній частині розкопу, біля південного лица муру 5 (рис. 3). На західній стінці шурфа добре читається тротуарне мощення з каменя та бетонної плитки, а також заповнення комунікаційних ровів кінця XIX – XX ст. (рис. 4, 1: шари 1-6).

У південній частині шурфа на відмітці -1,0 м від рівня дороги простежено рештки дерев'яного водопроводу, який знаходився в шарі (№ 7) строкатого супіску з вмістом вапнякової жорстви та кусків вапняно-піщаного розчину. Нитка водогону прямувала зі сходу на захід від сучасної вулиці В. Винниченка впоперек Підвальної, по Руській і далі на площу Ринок, де була влаштована криниця. Можливо саме цей водогін зображено на карті Львова 1800 року [Tomkiewicz, 1971, s. 131, гус. 12]. Довжина уламку колоди близько 3,45 м, зовнішній її діаметр 26-28, а внутрішній – 13-15 см. Поруч із нею було виявлено залізну муфту для з'єднання труб. Її діаметр – 12,0 см, довжина – 6,7 см, товщина стінок приблизно 2 мм, висота рубця 2,9-3,5 мм, а ширина 7,9-8,0 мм. Аналогічні муфти були знайдені у Львові в 1978 році [Кос, 1978, с. 337] та під час археологічних наглядів за земляними роботами у 2002 році в провулку між вул. Руською та В. Винниченка [Шишак, Лукомський, Осаульчук, 2003, с. 22] та

на вул. Нечуй-Левицького 2 [Шишак, Андреев, Лазурко, 2003, с. 8]. Дерев'яний водогін, виявлений на вул. Руській, датуємо кінцем XVIII – XIX ст.

Нижче знаходилися антропогенні шари (№ 8-10) з вмістом вапняно-піщаного розчину, дрібних уламків цегли, вапняку і незначної кількості артефактів. Шар 9, який залягав на глибині приблизно 1,8 м і складався виключно з битої цегли та будівельного розчину можна пов'язати із руйнуванням якоїсь цегляної споруди, що знаходилася між мурами. Охарактеризовані вище шари сформувалися в період кін. XVIII – пер. пол. XIX ст.

Північний профіль стінки шурфа 1 доповнює хронологічно-стратиграфічну ситуацію на цій ділянці розкопок (рис. 4, 2). Тут також добре простежуються кам'яна бруківка та бетонна

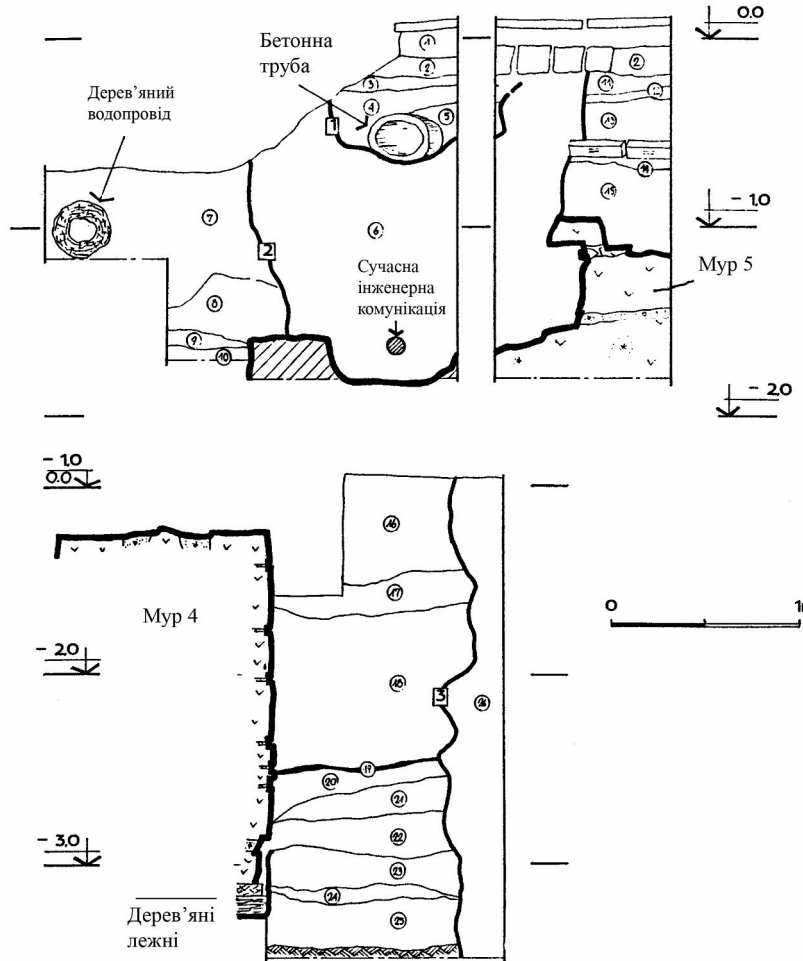

Рис. 3. Стратиграфічні профілі шурфів 1 і 3
Fig 3. Stratigraphical profiles of sondages 1 and 3

плитка. Шари 11-15, які перерізані траншеєю № 2, супіщані, мало або слабо гумусовані з вмістом: вапняно-піщаного розчину, будівельного і господарського сміття, а також уламків битої цегли.

Верхня частина муру 5 зафіксована на глибині -1,48 м. Його південне лице частково зруйноване траншеями під час прокладання комунікаційних траншей. Мур зафіксовано на висоту 0,86 м. До підшови цієї конструкції дійти не вдалося з причин малої площі шурфа і скорочених термінів, відведених на проведення рятувних робіт.

Шурф 2 закладено в південно-східній частині розкопу, в куті між мурами 3 і 4 (рис. 2). Зафіксовано вертикальний стратиграфічний профіль на глибини близько -2,50 м західної стінки шурфа. Антропогенні напластування 16-18 – супіщані, слабо гумусовані, в яких простежуються:

будівельне та господарське сміття, куски вапняно-піщаного розчину і цегляна жорстка. Ці шари перерізані траншеєю. Вони утворилися, очевидно, в результаті розбирання та засипання наземних частин оборонних укріплень в кін. XVIII – на поч. XIX ст. Нижче добре читався шар 19, темно-сірого до чорного кольору суглинка, який, найвірогідніше, утворився в період функціонування споруди на мурах 3 і 4. Шари 20, 21, 23 складені з пісків і пов'язані з періодичним підтопленням цієї території водою та наливом з вище розташованих ділянок. Рівень денної поверхні в період функціонування оборонних укріплень, на нашу думку, можна пов'язати з масним, сильногумусованим суглинком чорного кольору (шар 25).

Нашарування 16-17, припускаємо, сформувалися в результаті поступового акумулювання та цілеспрямованого засипання решток розібраних оборонних укріплень Львова в кін. XVIII – першій половині XIX ст. Шар 18, очевидно, відноситься до кін. XVIII ст. – останньої фази

функціонування міських фортифікацій. Сильно гумусовані шари 19-25 утворилися в процесі спорудження будівель (кін. XVII – сер. XVIII ст.), нижні частини яких належать виявленим дослідженнями мурам 3 і 4.

Рухомий археологічний матеріал

Під час розкопок зібрано 86 одиниць знахідок. Їх умовно розподілено на такі групи: а) кераміка – 67 од., б) скло – 11 од., в) метал – 4 од., г) кістка – 1 од.; д) монети – 3 од.

Найчисленніша категорія знахідок – гончарний посуд (29 од.). Він складається з фрагментів і уламків столового та кухонного посуду. Багато артефактів представлені сіро та чорнолощеними екземплярами. Часто трапляються горщики, орнаментовані лінійним заглибленим орнаментом. Окрему частку займає посуд, прикрашений з однієї або двох сторін поливою. Масо тут також фрагменти та уламки мисок, покришок, ніжок сковорідок і ручок горщиків. Серед покришок є одна, яка аналогічна до знайденої у Львові біля міського арсеналу і датується XVI-XVII ст. Цікавою знахідкою є уламок бочка амфори кремового кольору завтовшки 8,1-13,8 мм, який можна датувати періодом XIV-XV ст.

Колекція кахлів складається з полив'яних та неполив'яних виробів. До раніших відносимо перші, які датуємо XVI-XVII ст. На них прослідковується рельєфний геометричний орнамент. Інша категорія кахлів на лицевій стороні не мають поливи.

Звертає на себе увагу відносно велика кількість (8 од.) фрагментів дахівки. Деякі із них покриті поливою зеленого, зелено-жовтого або темно-зеленого кольору. Інші, без поливи – цегляного, цегляно-сірого та сіро-червоно-цегляного кольору. Більшість дахівок випуклі і мають нижню сторону заокруглену. Їх товщина від 1,4 до 2,5 см.

Вироби зі скла представлені 10 знахідками, які відносяться до тари та посуду. Вони гутного або мануфактурного виробництва. В основному, скло тонкостінне, прозоре з товщиною стінок приблизно 2 мм. Серед цієї групи знахідок виділяється фрагмент горловини гутної пляшки з наліпленим “пояском” по вінцях, яку було виготовлено, ймовірно, в XVI-XVII ст.

Серед металевих виробів помітним є бронзовий перстень, який виявлено в північно-східному куті розкопу на глибині -1.0 м від рівня сучасної поверхні. Його ширина складає 3,5 мм, а товщина – близько 1,0 мм. Датуємо його XVII-XVIII ст.

Колекцію знахідок, зібраних під час досліджень, доповнює орнаментована кістяна накладка ручки ножа і мідні монети. Нумізматичні знахідки представлені шелягами та австрійськими крейцерами. Шеляги (т. зв. “боратинки”) чеканили у 1659-1666 рр. Вони були в обігу в Литовсько-Польській державі до другої половини XVIII ст. [Зварич, 1980, с. 27]. Крейцери поширюються на наших теренах за часів австрійського панування (з 1772 р.). Стан збереженості крейцерів відносно поганий: лише на одному з них вдалося встановити номінал – ½ крейцера, а час карбування – 1800 рік.

Висновки

1. На східній ділянці проїжджої частини вулиці Руської виявлено систему різночасових мурів, обстеження яких не дає підстави інтерпретувати їх рештками Руської вежі, які б мали тут знаходитись згідно окремих картографічних джерел. Разом з тим локалізовано місце, планувальні параметри і нижню відмітку прорізу у Високу мурі, де знаходилась Руська брама, що вперше згадується джерелами під 1646 роком. Функціональну та точну хронологічну інтерпретацію комплексу підземних мурів і уривків стратиграфії, виявлених на схід від Руської брами, дати важко з причини коротких термінів для проведення досліджень, а також незначної площі розкопок.

2. У процесі досліджень отримано колекцію артефактів XIV-XIX ст. Вони походять із перевідкладених шарів, що ускладнює їх інтерпретацію і датування. Серед знахідок на особливу увагу заслуговує фрагмент міського дерев'яного водогону XVIII-XIX ст., що унаочнює свідчення писемних і картографічних джерел про водопостачання, яке завжди займало важливе господарське та стратегічне значення для життя та оборони Львова.

3. Поспішне відзнакування Руської вежі в сучасному мощенні вул. Руської не узгоджується із результатами наших досліджень і ще довго вводитиме в оману жителів та гостей міста Лева. Більш правильним було б точне відзнакування прорізу Руської брами і

зміщення траси Високого муру, які конкретно встановлені і мають під собою автентичну підоснову.

ЛІТЕРАТУРА

Вуйцик В.

- 1998 Фортифікатори Львова 15-17 ст. // Галицька Брама. Фортифікації Львова. – Львів. – № 3 (39). – С. 27-29.
1999 Львівські хвіртки. Штрихи до історії міських фортифікацій // Галицька брама. П'ять років. – Львів. – № 9-10 (57-58). – С. 14-15.

Зварич В.В.

- 1980 Нумизматический словарь. – Львов. – 330 с.

Кос А.И.

- 1978 Крепостные стены Львова XIV-XVII вв. // АО 1977. – Москва. – С. 337.

Кос Г., Федина Р.

- 1996 Вулиця Руська у Львові. – Львів. – 92 с.

Крип'якевич І.

- 1991 Історичні проходи по Львові. – Львів. – 168 с.

Мельник Б.В.

- 2002 Вулицями сторвинного Львова. – Львів. – 270 с.

Оконченко І.

- 1998 Хронологія будівництва та реконструкції оборонних споруд міста Львова // Галицька Брама. Фортифікації Львова. – Львів. – № 3 (39). – С.4-5.

Присяжний К., Казанцева Т., Предко О.

- 1998 Міський арсенал у Львові – пам'ятка архітектури XVI ст. Реконструкція етапів будівництва // Галицька Брама. Фортифікації Львова. – Львів. – № 3 (39). – С. 6-7.

Шишак В., Лукомський Ю., Осаульчук О.

- 2003 Звіт про результати археологічних досліджень і нагляду за земляними роботами на вул. Руській, Підвальної та в провулку між вул. Підвальною та В. Винниченка в м. Львові у 2002 р. – Львів. – 111 с. (Науковий архів Інституту археології ІА НАН України).

Шишак В., Андреев С., Лазурко О.

- 2003 Звіт про результати археологічного нагляду на вул. Нечуй–Левицького, 2 у м. Львові в 2002 р. – Львів. – 42 с. (Науковий архів Інституту археології ІА НАН України).

Шишак В., Лукомський Ю., Осаульчук О.

- 2004 Археологічно-архітектурні дослідження по вул. Руській у Львові 2002 р. // Археологічні відкриття в Україні 2002-2003 рр. – Київ. – С. 346-350.

Шишка О.

- 2002 Наше місто – Львів. – Львів. – Ч. I. – 192 с.

Tomkiewicz W.

- 1971 Dzieje obwarowań miejskich Lwowa // Kwartalnik architektury i urbanistyki. Teoria i Historia. – Warszawa. – T. XVI. – Zesz. 2-3. – S. 93-137.

Volodymyr SHYSHAK, Yriy LUKOMS'KYJ

RESULTS OF ARCHAEOLOGICAL AND ARCHITECTURAL INVESTIGATIONS ON RUS'KA ST. IN L'VIV

The recovery investigations were performed in the eastern part of the L'viv midtown between the Low and the High Walls. So-called "Rus'ka Tower" have been located here according to the old maps and the assessment of the historical sources. On the basis of some construction particularities six different architecture components were separated, belonging to 5 different types. The considerable amount of the archaeological materials was found here. Some remains of the old wooden aqueduct were uncovered at the same area.